วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

การพัฒนาการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทาง พระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี

Design and layout of Buddhist archeological sites in the Dvaravati period in Nakhon Sawan–Uthai Thani province.

พระเทพปวรเมธี
Phratheppavaramedhi
อธิเทพ ผาทา
Athithep Phatha
พระเมธีวรญาณ และคณะ
Phramedhivarayana
Email: phatha121415@hotmail.co.th.

Received: *September 2, 2025* **Revised:** *December 17, 2025*
Accepted: *January 15, 2026*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี (2) เพื่อออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี (3) เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี (4) เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) ในการจัดการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า (1) คณะนักวิจัยได้ลงสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี จำนวน 5 เมือง โดยพบว่าเมืองโบราณเหล่านี้มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12–17 เป็นเมืองของชาวมอญ–เขมรโบราณ ซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์–ฮินดู และพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวา

สติวาทิน ลักษณะของเมืองมีทั้งรูปทรงกลม วงรี และสี่เหลี่ยม โดยมีคูเมืองล้อมรอบ 2 ชั้น (2) การออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ได้ดำเนินการออกแบบผังจำนวน 5 เมือง ผลจากการออกแบบทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจผังและสามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีได้สะดวก (3) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี มีจำนวน 3 กิจกรรม ซึ่งส่งผลต่อการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีของชุมชน (4) การพัฒนาและการใช้แอปพลิเคชัน “โบราณคดี@อาณาจักรทวารวดี” ช่วยเสริมคุณค่าในการจัดการเรียนรู้และทำให้การเข้าถึงผังแหล่งโบราณคดีในชุมชนเป็นไปได้อย่างง่ายดาย

คำสำคัญ: การสำรวจ; การออกแบบผัง; กิจกรรมการเรียนรู้; แอพพลิเคชั่น; แหล่งโบราณคดี.

Abstract

This research article has the objectives (1) to explore Buddhist archaeological sites in Dvaravati period in Nakhon Sawan–Uthai Thani Province, (2) to design a layout of Buddhist archaeological sites in Dvaravati period in Nakhon Sawan–Uthai Thani Province. (3) To organize activities to promote learning on the layout of Buddhist archaeological sites in the Dvaravati period of Nakhon Sawan–Uthai Thani Provinces (4) to develop applications (Application) in learning about the layout of Buddhist archaeological sites in the Dvaravati period of Nakhon Sawan–Uthai Thani provinces. It was qualitative research using the action research process as part of the research, focusing on analytical studies in both areas and target groups. The research process was organized by extracting lessons learned and integrating data obtained from interviews, observations and joint operations in the study area and target groups. Deming cycle–based processes (PDCA) are used as a tool to conduct action research. Participate in every step.

The results showed that (1) the research team surveyed Buddhist archaeological sites in the Dvaravati period in 5 cities in Nakhon Sawan–Uthai Thani provinces. Ancient Mon–Khmer who respected Brahmanism–Hinduism and Theravada Buddhism the shape of the city is round, some oval, some square, surrounded by a moat on two levels. (2) The design of the layout of Buddhist archaeological sites in the Dvaravati period in Nakhon Sawan – Uthai Thani provinces was carried out in designing the layout of 5 cities. The result of the design was that it was beneficial for the people in the area to understand the layout and be able to easily access the archaeological sites. (3) There are 3 activities to promote learning about Buddhist archaeological sites in the Dvaravati period in Nakhon Sawan–Uthai Thani provinces, which have an effect on promoting the consciousness of preserving archaeological sites in the community. (4) Development and use of apps the application “Archaeology @ Dvaravati Kingdom” creates value in learning management and easy access to the map of archaeological sites in the community.

Keywords: survey; layout design; learning activities; applications; archaeological sites.

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีพัฒนาการทั้งด้านการก่อตั้งอาณาจักร การติดต่อค้าขาย และการเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ อีกทั้งยังได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดีย ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของโลกเข้ามาเป็นศาสนาหลัก อาณาจักรแรกเริ่มในดินแดนไทยก่อตัวขึ้นพร้อมกับการรับเอาอารยธรรมจากภายนอกที่มีอิทธิพลและวางรากฐานให้กับเมืองและประชาชนมาโดยตลอด หลักฐานจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทยแสดงให้เห็นว่า อาณาจักรแรกที่ปรากฏในประวัติศาสตร์โบราณของไทยคือ อาณาจักรสุวรรณภูมิ นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีเชื่อว่าดินแดนไทยได้รับอิทธิพลทางศาสนาจากอินเดีย ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ราว พ.ศ. 236–360[1] โดยการนำศาสนามาทางเรือขึ้นฝั่งที่เมืองนครชัยศรี (จังหวัดนครปฐมในปัจจุบัน) หรือเมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้ในสมัยนั้นพ่อค้าวานิชชาวอินเดียได้เดินทางเข้ามาค้าขายกับรัฐต่าง ๆ ในคาบสมุทรอินโดจีน โดยผ่านทางเรือเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวเมืองสุวรรณภูมิ คำว่า “สุวรรณภูมิ” แปลว่า “ดินแดนแห่งทองคำ” หรือดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ คำนี้ปรากฏในคัมภีร์ชาดก เช่น มหาชนกชาดก ที่กล่าวถึงพระมหาชนกเดินทางมาค้าขาย ณ สุวรรณภูมิ[2] ต่อมาอาณาจักรสุวรรณภูมิล่มสลายลง เนื่องจากการเกิดขึ้นของเมืองสำคัญหลายเมืองที่มีการติดต่อสัมพันธ์และขยายอาณาเขตแย่งพื้นที่กัน บางอาณาจักรสูญหายจากสงครามและภัยธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็มีการก่อกำเนิดอาณาจักรใหม่ขึ้นหลายแห่ง ภายหลังการล่มสลายของสุวรรณภูมิ ได้มีอีกรัฐหนึ่งเกิดขึ้น คือ รัฐทวารวดี ก่อตัวขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 6–12[3] โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครปฐมและเมืองศรีเทพ[4] เรื่องราวของทวารวดีปรากฏในบันทึกการเดินทางของหลวงจีนอี้จิง โดยเรียกชื่อว่า “โถ-โล-โป-ตี้” ตั้งอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และอาจมีศูนย์กลางอยู่ที่จังหวัดนครปฐม หรือเมืองศรีเทพก็ได้ ทั้งนี้มีการค้นพบเหรียญที่สุโขทัยซึ่งมีจารึกภาษาสันสกฤตว่า “ศรีทวารวตีศวรปุณย” แปลว่า “การบุญของผู้ใหญ่ศรีทวารวดี” [5]

ในการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองนครชัยศรี (นครปฐม) ได้พบหลักฐานสมัยทวารวดีจำนวนมาก เช่น ธรรมจักรศิลา พระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ประทับนั่งห้อยพระบาทปางแสดงธรรม รวมถึงโบราณสถานขนาดใหญ่ ซึ่งนักวิชาการเชื่อว่า สมัยทวารวดีมีศูนย์กลางอยู่ที่ลุ่มปากแม่น้ำและบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยศูนย์กลางนั้นเชื่อว่าอยู่ที่เมืองนครปฐม ราชบุรี กาญจนบุรี นครสวรรค์ รวมถึงปราจีนบุรี แต่จากการศึกษาพบว่า ร่องรอยของทวารวดีมีอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย

กล่าวเฉพาะพื้นที่ภาคกลาง พบว่ามีเมืองหรือชุมชนสมัยทวารวดีจำนวนมาก กระจายอยู่เกือบทั่วทั้งภาคกลาง จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานีถือว่าเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีชุมชนชาวทวารวดีตั้งอยู่หลายแห่ง

---

[1] เสถียร โพธินันทะ. (2535). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

[2] ขุ.ชา.อ. (ไทย) 4/2/98–99.

[3] กรมศิลปากร, (2531). **โบราณคดีสี่ภาค,** กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์หัตถศิลป์,

[4] สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2548). **คนไทยมาจากไหน?.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

[5] จี. เซเดส์. (2521). **ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน,แปลโดย ปัญญา บริสุทธิ์.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ ตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

เนื่องจากเป็นพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขาหลายสาย ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของเมืองหรือชุมชนมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยประวัติศาสตร์คือสมัยทวารวดี โดยในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานีมีแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีหลายแห่ง ที่เด่นชัดมี 5 แห่ง ดังนี้

1. เมืองจันเสน เมืองจันเสนตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี ชาวบ้านเรียกว่า “โคกจันเสน” ลักษณะเป็นเมืองรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มุมมนทั้งสี่เกือบกลม คิดเป็นพื้นที่กว่า 300 ไร่ กรมศิลปากรสำรวจพบว่าเมืองนี้มีผู้คนอาศัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคโลหะ (พุทธศตวรรษที่ 4) ต่อเนื่องมาถึงสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12–14) และร้างไปในพุทธศตวรรษที่ 16

2. เมืองบน–โคก ไม้เดนเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12–16 ตั้งอยู่ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี ด้านตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา ลักษณะเมืองมีกำแพงดินหรือคันดิน 2 ชั้น กรมศิลปากรได้สำรวจและขุดแต่งโบราณสถานวัดโคกไม้เดน เมื่อ พ.ศ. 2507 พบโบราณสถานจำนวน 16 แห่ง เป็นเนินดินบนพื้นที่ราบและภูเขาหลายลูก เช่น เขาไม้เดน เขาไหว้พระ และเขาลั่นทม ซึ่งอยู่นอกกำแพงเมืองชั้นนอกด้านตะวันออก

3. เมืองดงแม่นางเมือง เมืองสำคัญอีกแห่ง ตั้งอยู่ตำบลเจริญผล อำเภอบรรพตพิสัย มีพัฒนาการต่อเนื่องในสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12–18 ลักษณะเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าลบมุม กรมศิลปากรได้ขุดค้นพบผังเมือง 2 ชั้น พร้อมโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก อีกทั้งยังพบศิลาจารึกระบุชื่อเมืองว่า “ธานยปุระ” ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 1710

4. เมืองโบราณบึงคอกช้าง ตั้งอยู่ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ ตัวเมืองอยู่ในป่า มีคูเมืองและกำแพงดินสูง ประตูเมืองทั้ง 4 ทิศ กรมศิลปากรสำรวจพบโบราณสถาน 5 แห่ง และพบจารึก 3 หลัก

5. เมืองโบราณเมืองการุ้ง ตั้งอยู่ตำบลเมืองการุ้ง อำเภอบ้านไร่ ลักษณะเมืองเป็นวงกลมรี ภายในมีซากเจดีย์หักพังอยู่เกือบกึ่งกลางเมือง โบราณวัตถุที่พบบริเวณนี้ เช่น พระพุทธรูปปางเสด็จดาวดึงส์ และโบราณวัตถุอื่น ๆ เช่นเดียวกับที่พบในเมืองสมัยทวารวดีทั่วไป

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า แม้แหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในประเทศไทยจะกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ก็ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจและไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากขาดการเอาใจใส่จากหน่วยงานของรัฐที่จะเข้าไปกระตุ้นให้สังคมเห็นความสำคัญของแหล่งโบราณคดีในชุมชน อีกทั้งประชาชนในชุมชนก็ยังขาดความเข้าใจและไม่ตระหนักถึงคุณค่าของแหล่งโบราณคดีที่มีอยู่ในถิ่นฐานของตนเอง ทำให้แหล่งโบราณคดีหลายแห่งแทบไม่มีใครรู้จัก เช่น ในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง หรือแม้แต่ในภาคใต้ หลายแห่งถูกทอดทิ้งอย่างไร้ค่า และไม่ได้รับการสืบสานหรือการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้เชิงโบราณคดีที่จะสามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ได้ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากการที่ “ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าถึงแหล่งโบราณคดีในชุมชนได้” หรือ “ผู้คนในชุมชนไม่ได้รับการอบรมหรือให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในชุมชนมากนัก” ส่งผลให้เกิดความไม่ตระหนักถึงคุณค่าของเมืองหรือแหล่งโบราณคดีนั้น ๆ นำไปสู่การทำลายหรือการนำไปใช้ประโยชน์โดยไม่เข้าใจถึงความสำคัญที่แท้จริง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ประชาชนในพื้นที่เมืองโบราณหรือแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ไม่สามารถเข้าถึงหรือเรียนรู้รายละเอียดของเมืองโบราณสมัยทวารวดีแต่ละแห่งได้ ทั้งนี้เพราะขาดแรงกระตุ้นจากกิจกรรมที่สามารถเข้าถึงคนในทุกกลุ่มวัย อีกทั้งยังไม่มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงการใช้ผังของแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีให้เป็นแนวทางในการเข้าถึงหรือค้นหาตำแหน่งของแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนหรือชุมชนไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ สถานที่ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแหล่งโบราณคดีนั้น ๆ ได้ เมื่อขาดความรู้ ความเข้าใจก็ไม่เกิดขึ้น และไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ได้ ดังนั้น หากมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้คนและชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วม ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้คนหันมาสนใจ อีกทั้งยังเอื้อต่อการประชาสัมพันธ์เพื่อให้สาธารณชนรับรู้และเข้าถึงแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งได้ง่ายยิ่งขึ้น

จากปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ การออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ (1) ทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี (2) ออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในพื้นที่ดังกล่าว (3) จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้จากผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี (4) พัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) เพื่อการจัดการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี ดังนั้นคณะผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยครั้งนี้จะสามารถตอบโจทย์ปัญหาที่กล่าวมา และนำไปสู่แนวทางการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี
2. เพื่อออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี
3. เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี
4. เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) สำหรับการจัดการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงาน เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกระบวนการวิจัยผ่านการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และ

การปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีลำดับการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร/แนวคิด/ทฤษฎี เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) โดยคณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แนวคิด ทฤษฎี การทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย และสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดระบบและตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ พร้อมทั้งจัดจำแนกและนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้จำแนกประชากรและผู้ให้ข้อมูลเป็นกลุ่มต่าง ๆ โดยประชากรศึกษาได้แก่ พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา ผู้บริหารภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น และตัวแทนชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่แหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี สำหรับจังหวัดนครสวรรค์ มีแหล่งโบราณคดีจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) เมืองโบราณจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี 2) เมืองโบราณโคกไม้เดน ตำบลท่าน้ำอ้อย–ม่วงหัก อำเภอพยุหะคีรี 3) เมืองโบราณดงแม่นางเมือง ตำบลตาสัง อำเภอบรรพตพิสัย ส่วนจังหวัดอุทัยธานี มีแหล่งโบราณคดีจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ 1) เมืองโบราณบึงคอกช้าง ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ 2) เมืองโบราณท่าการุ้ง ตำบลเมืองการุ้ง อำเภอบ้านไร่ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเน้นผู้ที่มีความรู้และสามารถให้ข้อมูลสำคัญตามบริบทของพื้นที่ โดยกำหนดเกณฑ์ให้ผู้เข้าร่วมมีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและยินดีให้ข้อมูลเชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 1) กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา จำนวน 10 รูป 2) กลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน 3) กลุ่มตัวแทนชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/นักวิชาการ จำนวน 5 คน 4) กลุ่มผู้เรียนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมในหมู่บ้าน จำนวน 20 คนรวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 45 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ประเภทหลัก ได้แก่ 1) แบบสำรวจ (Survey Form) ใช้ในการสำรวจพื้นที่เพื่อกำหนดขอบเขตในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลเบื้องต้นก่อนเริ่มการวิจัย และช่วยให้สามารถเข้าถึงพื้นที่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) แบบสังเกต (Observation) ใช้ในการสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน พื้นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี สภาพแวดล้อมของชุมชน และนโยบายของหน่วยงานปกครองท้องถิ่น การสังเกตประกอบด้วยสองรูปแบบ คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non–Participant Observation) 3) แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดี การ

สัมภาษณ์มีทั้งแบบมีโครงสร้าง (Structured Interviews) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non–Structured Interviews) ซึ่งเป็นการสร้างคำถามตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) ใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 8–10 คนต่อกลุ่ม โดยมีการกำหนดหัวข้อสนทนาอย่างชัดเจน และจัดสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและแนวทางในการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ข้อมูลที่ได้จะช่วยให้การออกแบบผังสอดคล้องกับสถานที่จริง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล การวิจัยเรื่องการศึกษาการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ 1) การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจพื้นที่ก่อนการลงพื้นที่จริง เพื่อกำหนดขอบเขตและพื้นที่เป้าหมายสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นต่อไป การสำรวจเบื้องต้นนี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ 2) การสังเกต (Observation) ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non–Participant Observation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมคณะผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน พร้อมสังเกตและซักถามข้อมูลที่ยังสงสัย รวมถึงบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยสังเกตสภาพทั่วไปของชุมชน สิ่งแวดล้อม และแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีอย่างมีความถูกต้องและสมบูรณ์ 3) การสัมภาษณ์ (Interview Guide) แบ่งออกเป็นสองประเภทแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อเก็บข้อมูลกว้าง ๆ และสามารถเจาะลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ทันทีแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Non–Structured Interviews) เป็นการสัมภาษณ์แบบยืดหยุ่น ผู้วิจัยสามารถปรับคำถามตามบริบทของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรายละเอียดที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้จากคำถามที่ตายตัว 4) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion: FGD) การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มจัดผู้เข้าร่วมกลุ่มละ 8–10 คน โดยมุ่งเน้นให้การสนทนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางและประเด็นคำตอบที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้อาศัยทั้งข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเน้นการสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาตามประเด็นที่กำหนดไว้ ผ่านวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทของพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด และสรุปผลการศึกษาเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในสองจังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่เมืองโบราณจำนวน 5 เมือง ในแต่ละชุมชนได้มีการจัดเวทีสนทนากลุ่มเพื่อแสดงความคิดและแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มา

วิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณคดี ความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรม สภาพพื้นที่จริงที่สามารถนำมาประยุกต์ในการออกแบบผัง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ผลการวิเคราะห์จะถูกเผยแพร่ต่อสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ พร้อมทั้งนำมาวิเคราะห์สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี จำนวน 5 เมืองใน 5 อำเภอ โดยการออกแบบผังอิงตามหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีสอดคล้องกับข้อเท็จจริงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชน สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจึงเกิดขึ้นจากการบูรณาการข้อมูลทุกด้านอย่างครบถ้วน

ผลการวิจัย

1.ผลการสำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี พบว่า จากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ในเชิงพื้นที่มีแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีอยู่เป็นจำนวนมากถึง 18 แห่ง แต่สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาเพียง 5 แห่ง ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ 3 แห่ง และจังหวัดอุทัยธานี 2 แห่ง ดังนี้ 1) เมืองโบราณจันเสน บ้านโคกไม้เดน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ เมืองโบราณจันเสนถือเป็นเมืองสำคัญในสมัยทวารวดี โดยมีชาวมอญ–ขอมเป็นผู้ครองพื้นที่ ซึ่งเชื่อว่ามีการอพยพมาจากเมืองละโว้และศรีเทพ หลักฐานสำคัญคือร่องรอยการนับถือ ศาสนาพราหมณ์–ฮินดู ปรากฏในตราดินเผาที่ระบุถึงเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์–ฮินดู นอกจากนี้ยังมีหลักฐานของ พระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวาสติวาทิน ที่ปรากฏพร้อมกับศิลปะคุปตะของอินเดีย เช่น พระพุทธรูปยืนปางแสดงวิตรรกะมุทรา ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของศิลปะคุปตะที่เข้ามายังดินแดนแห่งนี้ราวพุทธศตวรรษที่ 12 2) เมืองบน บ้านโคกไม้เดน ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ เมืองบนหรือเมืองโคกไม้เดนถือเป็นเมืองเก่าแก่ เชื่อว่าบรรพบุรุษของชาวเมืองบนมาจากเขาบ่อพลับ ซึ่งอยู่ทางใต้ของเมืองโคกไม้เดนประมาณ 5–6 กิโลเมตร เมืองบนเริ่มก่อตัวตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 12–16 โดยมีชาวมอญ–ขอมเป็นผู้ปกครองและนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวาสติวาทินเป็นศาสนาหลัก ใช้ ภาษาสันสกฤต เป็นภาษาสื่อสาร และมีการบันทึกด้วยอักษร 2 ชนิด ได้แก่ (1) อักษรปัลลวะของชาวมอญ (2) อักษรขอมโบราณ ของชาวขอมโบราณ นอกจากนี้ชาวเมืองบนได้สร้างอารามทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก จากการขุดค้นพบเจดีย์ พระพุทธรูป และพระพิมพ์ที่สะท้อนศิลปะสมัยคุปตะจำนวนมาก 3) เมืองธานยบุรี (ดงแม่นางเมือง) ตำบลดงแม่นางเมือง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ เมืองดงแม่นางเมืองเป็นเมืองสำคัญในสมัยทวารวดี โดยชาวเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวมอญและขอมโบราณ ร่วมกันสร้างเมืองตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 แต่ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา เมืองนี้ถูกปกครองโดยชาวขอมหรือเขมรที่อพยพมาจากภาคใต้ของไทย เช่น เมืองนครศรีธรรมราช โดยถือว่า “เมืองธานยบุรี” อยู่ในขอบเขตอำนาจของตระกูลศรีธรรมาโศกราช

อนึ่ง ในแง่ของที่มาของชื่อเมืองนี้ ถือว่าเป็นเมืองที่มีชื่อหรือมีที่มาเกี่ยวเนื่องกับตำนานการครองเมืองของกษัตริย์มอญผู้หญิงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12–14 ตำนานเล่าว่า พระนางถูกกษัตริย์ผู้ชายจากเมืองต่าง ๆ ยกทัพมาขออภิเษก แต่พระนางออกอุบายเพื่อไม่ตอบรับการอภิเษกกับเจ้าชายต่างเมือง โดยให้เจ้าชายแต่ละ

พระองค์สร้างถนนจากเมืองของตนมายังเมืองของพระนาง หากพระองค์ใดสร้างถนนมาถึงก่อน จะได้อภิเษกกับพระนาง แต่ปรากฏว่าพระนางใช้เวลาที่เจ้าชายแต่ละพระองค์สร้างถนน จนสามารถเสด็จหนีไปยังเมืองอื่นโดยที่เจ้าชายทั้งสามไม่ทราบ ทำให้เมืองดังกล่าวกลายเป็นเมืองร้างในที่สุด และนี่คือที่มาของชื่อเมืองว่า “ดงแม่นางเมือง” ชาวเมืองดงแม่นางเมืองในยุคแรกที่มอญปกครอง นับถือ พระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวาสติวาทิน หรือที่เรียกว่าเถรวาทสายสันสกฤต หลักฐานยืนยันการนับถือพระพุทธศาสนานี้คือ การพบ พระพุทธรูปแกะสลักจากหินทราย ที่แสดง วิตรรกะมุทราตามลักษณะของพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลมาจากช่างในสมัยคุปตะ 4. เมืองบึงคอกช้าง ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี เมืองบึงคอกช้างถือว่าเป็นเมืองสมัยทวารวดีที่มีความชัดเจนในเรื่องของ การนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวาสติวาทิน เพราะในเมืองนี้พบจารึกอักษรปัลลวะภาษาสันสกฤต ที่ระบุคำว่า “ปรัชญา” ในจารึกหลักที่ 1 ว่า “วรปรัชญาวาระ” แปลว่า “สมัยที่ปรัชญาเป็นเลิศ” ซึ่งคำว่า “ปรัชญา” ในที่นี้หมายถึงหลักปรัชญาและคำสอนของนิกายสรวาสติวาทิน นิกายนี้ได้เข้ามาเผยแผ่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสะแกกรังตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา เมืองบึงคอกช้างจึงถือเป็น ศูนย์กลางการศึกษาของนิกายสรวาสติวาทิน อย่างแท้จริง เมืองนี้ล่มสลายลงเนื่องจากปัญหาน้ำท่วม การเปลี่ยนทิศทางของแม่น้ำ และการเกิดโรคระบาดในพื้นที่ ส่งผลให้เมืองร้างไปในราวพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของอาณาจักรใหม่ในดินแดนนี้ คือ อาณาจักรสุโขทัย 5. เมืองท่าการุ้ง ตำบลวังหิน อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เมืองท่าการุ้งเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดีอีกเมืองหนึ่งที่เจริญรุ่งเรืองพร้อมกับเมืองบึงคอกช้าง เป็นเมืองหน้าด่านของเมืองละโว้ในยุคพุทธศตวรรษที่ 17 ก่อนหน้านั้นเมืองท่าการุ้งเป็นเมืองของชาวมอญเพื่อทำการค้าขายกับเมืองอื่น ๆ ในลุ่มแม่น้ำสะแกกรังและแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น เมืองโคกไม้เดนและเมืองอู่ตะเภา ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง เมืองท่าการุ้งมีพื้นที่ประมาณ 159 ไร่ มีการขุดคลองล้อมรอบเมือง เมืองนี้เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 และล่มสลายไปในราวพุทธศตวรรษที่ 18 เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ส่งผลให้เมืองท่าการุ้งสูญเสียความสำคัญและกลายเป็นเมืองร้างในที่สุด

แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี คณะผู้วิจัยได้พบคุณค่าของการศึกษา ดังนี้ 1) คุณค่าด้านการศึกษาความเชื่อมโยงของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่าเมืองโบราณสมัยทวารวดีแต่ละเมืองมีความเชื่อมโยงระหว่าง (1) ชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ และ (2) ชุมชนยุคประวัติศาสตร์สมัยทวารวดี ก่อนที่ชาวมอญ–ขอมโบราณจะเข้ามาสร้างเมือง พื้นที่ในเขตจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานีนั้นเป็นพื้นที่ของผู้คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคเหล็กตอนปลายและยุคพุทธศตวรรษที่ 1–9 เป็นยุคที่มีชุมชนอาศัยอยู่มาก่อน เมื่อมาถึงพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมา ชาวมอญและเขมรโบราณได้อพยพมาจากปากทะเลและเข้ามาในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น เมืองจันเสน โคกไม้เดน ดงแม่นางเมือง บึงคอกช้าง และท่าการุ้ง โดยได้ปฏิสัมพันธ์กับชาวเมืองเดิม นำศิลปะและวิทยาการต่าง ๆ มาสอนชาวเมือง และสร้างเมืองขึ้นใหม่ในลักษณะชุมชนที่เป็นรัฐชาติ มีรูปแบบการปกครองชัดเจน พร้อมทั้งนำหลักคำสอนทางศาสนาใหม่เข้ามา เช่น ศาสนาพราหมณ์–ฮินดู และพระพุทธศาสนาเถรวาทนิกายสรวาสติวาทิน 2) คุณค่าด้านการสืบค้นร่องรอยพระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีผ่านอักษรจารึก คณะผู้วิจัยพบจารึกในเมืองทั้ง

5 แห่งที่กล่าวถึงความเป็นมาของเมืองและความเชื่อศรัทธาของผู้คน ซึ่งจารึกเหล่านี้ส่วนใหญ่ใช้ อักษร 2 ชนิด ได้แก่ (1) อักษรปัลลวะของราชวงศ์ปัลลวะทางอินเดียใต้ และ (2) อักษรขอมโบราณ 3) คุณค่าด้านวิชาการ แหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และอุทัยธานีเป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับศิลปะ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การเคลื่อนย้ายชุมชน และการสร้างอาณาจักรหรือบ้านเมืองในยุคแรกเริ่ม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย การลงพื้นที่จริงและศึกษาในบริบทโดยรอบทำให้เกิดความรู้เชิงวิชาการมากกว่าการศึกษาจากตำราเพียงอย่างเดียว 4) คุณค่าด้านการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยพบว่าการนำความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีไปใช้สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 5) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ การสำรวจพื้นที่แหล่งโบราณคดีช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมโบราณสถาน อาชีพที่เกิดขึ้น ได้แก่ มัคคุเทศก์ โรงแรม การขนส่ง และร้านอาหาร ซึ่งสามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศได้

2. เพื่อออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี พบว่า คณะผู้วิจัยได้ออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี โดยพิจารณาหลักการออกแบบจากภาพถ่ายทางอากาศเป็นลำดับแรก ก่อนดำเนินการออกแบบผังในแต่ละพื้นที่ต่อไป จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ทดลองนำผังดังกล่าวไปใช้กับประชาชนในพื้นที่ของชุมชนทั้ง 5 แห่ง เพื่อระบุที่ตั้งหรือจุดที่ควรสำรวจและศึกษา ผลปรากฏว่าผังดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาข้อมูลแหล่งโบราณคดี ได้แก่ 1) ช่วยให้ทราบจุดที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีภายในชุมชน 2) ช่วยให้เข้าใจประวัติความเป็นมาของแต่ละแหล่ง 3) ส่งเสริมประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวและข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยว

3. เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี พบว่า ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นั้น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าของผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ผ่านกิจกรรมหลัก 3 ประเภท ดังนี้ 1) กิจกรรมส่งเสริมประเพณีพื้นฟู สืบสาน และอนุรักษ์เมืองดงแม่นางเมืองกิจกรรมนี้มุ่งสร้างความสำนึกรักบ้านเกิด ส่งเสริมการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดี รวมถึงส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณ 2) กิจกรรมถอดองค์ความรู้เรื่องเมืองโบราณสมัยทวารวดี กิจกรรมนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 2.1) กิจกรรมถอดองค์ความรู้เรื่องเมืองโคกไม้เดนกับฉัททันตชาดก 2.2) กิจกรรมถอดองค์ความรู้เรื่องตำนานเมืองดงแม่นางเมือง 2.3) กิจกรรมถอดองค์ความรู้เรื่องพระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทินในเมืองบึงคอกช้าง กิจกรรมดังกล่าวมุ่งเน้นการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเมืองโบราณที่เคยมีอยู่แต่ยังไม่ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจน เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกิจกรรม จะเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับตัวเมือง ผังเมือง และประวัติศาสตร์ของเมืองอย่างชัดเจนมากขึ้น 3) กิจกรรมอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี กรณีศึกษาเมืองโบราณดงแม่นางเมือง กิจกรรมนี้มุ่งให้ความรู้กับผู้เข้าร่วม

อบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของมัคคุเทศก์ท้องถิ่นหรือเจ้าบ้านในการต้อนรับและให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดอุทัยธานี จากการจัดกิจกรรมทั้งหมด ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจและร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจที่ได้รับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของวัดและแหล่งโบราณคดีในชุมชนของตนเอง จากการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ก่อให้เกิดผลคือคุณค่าสำคัญ คือ (1) คุณค่าด้านการท่องเที่ยว (2) คุณค่าด้านการปลูกจิตสำนึกรักษาแหล่งโบราณคดีในชุมชน (3) คุณค่าด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

4. เพื่อพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) ในการจัดการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีของจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี พบว่า ปัจจุบันแอปพลิเคชันถือเป็นตัวเลือกสำคัญในการสื่อสารและเข้าถึงแหล่งโบราณคดีได้อย่างสะดวกสบาย เนื่องจากเป็นนวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสังคม ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคปัจจุบัน ในการเข้าถึงพื้นที่และข้อมูลของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี คณะนักวิจัยได้ดำเนินการพัฒนาแอปพลิเคชันชื่อ “โบราณคดี @ อาณาจักรทวารวดี” ซึ่งรวบรวมข้อมูลของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดี จำนวน 5 แห่งในสองจังหวัด เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย ผลจากการใช้แอปพลิเคชัน “โบราณคดี @ อาณาจักรทวารวดี” ก่อให้เกิดคุณค่าหลายประการ ได้แก่ 1) คุณค่าในการเรียนรู้เทคโนโลยี ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลและเรียนรู้การใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ 2) คุณค่าในการศึกษาแหล่งโบราณคดี ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และเชิงศิลปวัฒนธรรม ทำให้ผู้ใช้สามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพศิลปะ และประวัติความเป็นมาของเมืองโบราณได้ชัดเจนยิ่งขึ้น 3) คุณค่าในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การใช้แอปพลิเคชันดังกล่าวช่วยกระตุ้นให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดีในชุมชนมากขึ้น

อภิปรายผล

1. สำหรับผลการลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้น พบว่ามีแหล่งโบราณคดีอยู่หนาแน่นทั้ง 2 จังหวัด กล่าวคือมีมากถึง 18 แห่ง แต่คณะผู้วิจัยได้ยกมาศึกษาเป็นกรณีเฉพาะเพื่อศึกษาเพียง 5 แห่งเท่านั้น ซึ่งเมืองโบราณทั้ง 5 แห่งนั้นสามารถที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมหรือแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถที่จะเข้าไปพัฒนาหรือเข้าไปบริหารจัดการเพื่อให้แหล่งโบราณคดีได้รับการยกฐานะหรือพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ สอดรับกับผลงานวิจัยของกาญจนา สุคัณธสิริกุล พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาได้โดยมีพื้นฐานการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพในการดึงดูดใจในด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ในงานประเพณีส่วนใหญ่เป็นทางพุทธศาสนา การ

ประกอบพิธีกรรมสืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน และมีกิจกรรมเสริมเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและน่าสนใจ และความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นการแสดงและการละเล่น 2) ด้านศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีข้อจำกัดบางประการในการพัฒนาต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะภูมิประเทศ การวางผังเมืองและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ไม่สามารถขยายได้เป็นต้น โดยหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันให้การสนับสนุน และจัดการด้านนโยบาย งบประมาณ และบุคลากรเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและ 3) ด้านการบริหารจัดการ มีการจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว การรักษาฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวและปรับปรุงสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี และมีหน่วยงานในการประเมินผลการดำเนินงานแต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่งผลให้การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว อาจเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับกิจกรรมและการดำเนินงานต่าง ๆ ในรูปของการให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชนที่อยู่[6]

2. ผลของการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้น พบว่า คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบผัง โดยเมื่อออกแบบผังเสร็จแล้วก็ได้นำไปทดลองใช้ ก็ก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนในหลายๆด้าน เช่น ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน ด้านการอนุรักษ์ และด้านสังคม อนึ่ง จากการทดลองใช้ผังแหล่งโบราณคดีได้ก่อให้เกิดประโยชน์ที่สำคัญก็คือประโยชน์ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเนื่องจากชุมชนมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว ดังนั้นการใช้ผังประกอบการท่องเที่ยวจึงก่อให้เกิดประโยชน์มาก สอดคล้องกับการวิจัยของสมเกียรติ ชัยพิบูลย์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือ ความรู้และการเข้าถึงความรู้ของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจะต้องมีก็คือคู่มือการท่องเที่ยวและแผนผังสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งหากนักท่องเที่ยวมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือดังกล่าวแล้วย่อมจะสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ง่ายและมากขึ้น ดังนั้น แผนที่และผังแหล่งท่องเที่ยวหรือผังสถานที่ท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวได้

3. สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นกรอบแนวคิดการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้นั้นจะ พบว่า คำว่าการเรียนรู้ หมายถึง การเกิดการรับรู้ที่ก่อให้เกิดผลกับการแสดงออกต่อสิ่งที่เราได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมหรือกระบวนการที่สร้างให้เกิดองค์ความรู้ขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของเจมส์ ดรีเวอร์ ที่ได้ให้อธิบายว่า “การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมไปในทางที่ดี

[6] กาญจนา สุคัณธสิริกุล, (2555), รายงานการวิจัยเรื่อง **การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.**

ขึ้น ซึ่งเป็นผลจากประสบการณ์”[7] สอดคล้องกับแนวคิดของเจอโรม คาแกน และเออร์เนสต์ แฮฟแมนน์ ที่ได้กล่าวว่า “การเรียนรู้เป็นการแสดงพฤติกรรมที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยเรียนรู้จากการสังเกตและการเลียนแบบ”[8] หรือแนวคิดของอับราฮัม พี. สเปอร์ลิง ที่ได้กล่าวเอาไว้ว่า “การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรไม่มากก็น้อย ทำให้เกิดการตอบสนองจนเป็นนิสัย เกิดการคิดแก้ปัญหาอันเป็นผลจากประสบการณ์”[9] หรือสอดคล้องกับแนวคิดของเออร์เนสต์ อาร์. ฮิวการ์ด ที่ได้กล่าวว่า “การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิม อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือประสบการณ์ แต่มิใช่การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า หรือการใช้ยา”[10]

ส่วนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ผังผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีทั้ง 3 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ที่พบเห็นหรือมีส่วนได้เสียกับกิจกรรมนั้นโดยตรง ในส่วนของผลที่เกิดก็คือคุณค่าของการจัดกิจกรรมนั้นก็มีหลายประการ ได้แก่ (1) ผลที่เกิดทางด้านการท่องเที่ยว คือเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนเพราะเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และต้องการที่จะเข้ามาศึกษา เยี่ยมชมตัวเมืองหรือแหล่งโบราณคดีนั้นๆ ได้ (2) ผลที่เกิดในด้านการอนุรักษ์ เพราะกิจกรรม นั้นเน้นในเรื่ององค์ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในพื้นที่หรือแหล่งโบราณคดี เมื่อชุมชนเกิดความรู้แล้วก็ย่อมมองเห็นคุณค่าเมื่อเห็นคุณค่าก็จะนำไปสู่การอนุรักษ์ในที่สุด

4. สำหรับการใช้แอพพลิเคชั่น “โบราณคดี @ อาณาจักรทวารวดี” ถือว่าเป็นแอพพลิเคชันที่ทำให้ผู้ใช้สามารถที่จะค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ได้อย่างสะดวกทั้งในส่วนของ (1) ที่ตั้เส้นทางการเดินทาง (2) ประวัติความเป็นมา (3)ภาพประกอบ (4) แผนผังของแหล่งโบราณคดี ซึ่งองค์ความรู้หรือองค์ประกอบของการศึกษาเหล่านี้สามารถที่จะเข้าถึงได้ภายในแอพพลิเคชั่นเพียงแอพเดียวได้อย่างง่ายดาย

องค์ความรู้ใหม่

1. สำหรับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นก็คือองค์ความรู้ด้านภาษาอันเนื่องกับชุมชน กล่าวคือเมืองทวารวดีทั้ง 5 แห่งนั้น

---

[7] James Drever. (1985), **A Dictionary of Psychology,i8t9weqtgsfve** Great Britain: Penguin Books Ltd.

[8] Jerome KaGan and Ernest Havemann, (1972), **Psychology: An Introduction, 2nd edition**, United States of America: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1972.

[9] Abraham P. Sperling, (1967), **Psychology Made Simple,** Great Britain: W. H. Allen & Company, Inc.

[10] E. R. Hilgard, (1962), **Introduction to Psychology,** United States of America : Harcourt Brace & World, Inc.

เป็นเมืองที่ใช้ภาษา “สันสกฤต”เป็นภาษาหลักในการสื่อสารและใช้อักษรปัลลวะเป็นอักษรจารึกหรือบางที่ก็พบอักษรขอมโบราณซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รู้อย่างชัดเจนว่าขอมกับมอญทวารวดีนั้นใช้ภาษาสันสกฤตเป็นภาษากลาง นอกจากนั้น ก็จะได้องค์ความรู้ใหม่เรื่องพระพุทธศาสนาที่เข้ามาเผยแผ่ในเมืองโบราณสมัยทวารวดีนั้นก็คือ พระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทิน เป็นนิกายเถรวาทสายสันสกฤต นอกจากนั้นยังได้รับความรู้ใหม่ว่า เมืองดงแม่นางเมืองนั้นยุคปลายของเมืองเป็นยุคที่ชาวขอมหรือเขมรโบราณเป็นผู้ปกครองโดยเขมรในเมืองนั้นอพยพมาจากนครศรีธรรมราช ซึ่งถือว่าเป็นความรู้ใหม่มากและเป็นประเด็นที่ชวนให้ศึกษากันต่อไปได้

2. สำหรับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นจะพบว่าได้รับองค์ความรู้ที่ด้านพื้นที่ รูปร่างของเมือง ว่าเมืองแต่ละเมืองในยุคทวารวดีนั้นมีการออกแบบผังเมือง (1) เป็นเมืองรูปทรงกลมหรือวงรี หรือรูปสี่เหลี่ยมหักมุม ซึ่งเป็นเมืองที่มีคูน้ำล้อมรอบเนื่องจากว่าเป็นเมืองทำการเกษตรและการเดินทางที่ต้องอาศัยแม่น้ำลำธารเป็นหลัก (2) ผังของเมืองนิยมทำเป็นเมือง 2 ชั้นผ่านคูน้ำ ซึ่งเป็นเมืองที่ได้รับอิทธิพลมาจากเมืองศรีเทพ เช่น เมืองโคกไม้เดน เมืองดงแม่นางเมือง เมืองบึงคอกช้าง เป็นต้น (3) ในคูเมืองชั้นนอกกับคูเมืองชั้นในนั้นพบว่า เมืองสมัยทวารวดีนิยมสร้างอารามไว้ทั้งภายในเมืองและนอกเมือง เพื่อให้เป็นอิสระแก่ผู้คนในการสร้างวัด (4) ในเมืองเกือบทุกเมืองจะมีรูปแบบของการสร้างเมืองและการวางผังของเมืองนั้นสมัยทวารวดียึดหลักของพื้นที่ที่อยู่ใกล้น้ำมากที่สุดและเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำการเกษตร

3. สำหรับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ก็คือ ความตื่นตัวของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมในทุกประเภทที่ทางคณะนักวิจัยได้จัดขึ้น ซึ่งดูเหมือนว่าความตื่นตัวดังกล่าวเกิดมาจากความใคร่รู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์,วัฒนธรรมและท่าทีที่ชุมชนควรแสดงออกต่อพื้นที่เมืองโบราณหรือแหล่งโบราณคดีในชุมชนนั้น ๆ ว่าชุมชนจะมีท่าทีหรือแนวทางปฏิบัติพื้นที่แหล่งโบราณคดีใกล้บ้านอย่างไร และท่าที่ความตื่นรู้ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าประชาชนในชุมชนต่างมุ่งหวังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนของตนเองมาโดยตลอด และหวังว่าจะมีหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปให้ความรู้และอธิบายความจริงในเชิงลึกให้กับชุมชนนั้น ๆ ได้ทราบ

4. สำหรับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากทางการสร้างแอพพลิเคชั่น (Application) ส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี ก็คือ การใช้แอพพลิเคชัน “โบราณคดี @ อาณาจักรทวารวดี” ที่ทางคณะนักวิจัยได้พัฒนาขึ้นมา ได้ก่อให้เกิดกระแสตอบรับเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนสามารถเข้าถึงและสำรวจเส้นทาง หรือผังของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีได้โดยง่ายแคมีมือถือเพียงเครื่องเดียวก็สามารถเข้าถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีได้โดยง่ายดาย

สรุป

สำหรับการสำรวจแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นพบว่าจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีถือว่าเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ในอดีตเคยเป็นที่อยู่และที่สร้างเมืองของชุมชนโบราณคือชุมชนชาวมอญและขอมที่ได้มาสร้างความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ยุคสมัยทวารวดีอันจะพบได้จากการพบหลักฐานคือมี(1) ตัวเมืองโบราณที่เป็นหลักแหล่งและคงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้ (2) มีการพบวัตถุโบราณที่เกิดมาจากการสร้างสรรค์ของผู้คนในยุคทวารวดีนั้นจำนวนมาก (3) มีการพบจารึกที่เป็นหลักฐานชี้ชัดว่าจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนคนโบราณมาอาศัยและสร้างความเจริญมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12–18 และ(4) ผลการสร้างสรรค์เมืองของคนสมัยทวารวดีก็ได้กลายมาเป็นหลักฐานให้ผู้คนได้อาศัยเป็นหลักฐานในการศึกษาถึงความเจริญที่มีมาตั้งแต่ครั้งอดีตได้ 2) สำหรับการออกแบบผังแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นพบว่าคณะนักวิจัยได้ดำเนินการออกแบบผังในลักษณะที่เป็นผังภูมิสถาปัตย์ผังเชิงพื้นที่และผังเส้นทางการเดินทางเข้าสู่เมืองโบราณ โดยพิจารณาหลักการออกแบบผ่านการพิจารณาจากภาพถ่ายทางอากาศก่อนจากนั้นก็ได้ดำเนินการออกแบบผังในแต่ละพื้นที่ของแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี เมื่อนำไปใช้ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ในการเข้าถึงแหล่งโบราณคดีอยู่หลายประการ คือ (1) ประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ (3) ประโยชน์การใช้ผังแหล่งโบราณคดีในด้านสังคม 3) สำหรับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีจะพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้นั้นถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการเรียนรู้หรือกระตุ้นให้ผู้คนในองค์กรหรือในชุมชนนั้นได้มีโอกาสที่จะเข้ามาร่วมและมาแสดงออกรวมถึงการเข้ามาเรียนรู้กับชุมชนได้ ผลของการจัดกิจกรรทั้งหมดก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสามัคคี ความรู้และความเข้าในในแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่ของตนเองเพิ่มมากยิ่งขึ้น ประกอบกับความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นผู้ที่เป็นเจ้าของชุมนและพื้นที่เมืองโบราณที่อยู่ในชุมชนของตนเอง สำหรับการสร้างแอพพลิเคชั่น (Application) ส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี จะพบว่าการสร้างแอพพลิเคชั่นนั้นถือว่าเป็นช่องทางหนึ่งของการเข้าถึงส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี คือสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผังแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในชุมชนของตนเองได้ ซึ่งเดิมทีที่ไม่มีแอพพลิเคชั่น ประชาชนจะอาศัยการแสวงหาความรู้ผ่านเอกสารตำราทั่วไป แต่เมื่อมีแอพพลิเคชั่นประชาชน,หน่วยงานของรัฐและเอกชนรวมถึงนักท่องเที่ยวย่อมได้รับประโยชน์จากการใช้งานแอพพลิเคชั่นที่สะดวกและง่ายต่อการเข้าถึงองความรู้เหล่านั้นได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การออกแบบผังแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี” จะพบว่า มีคุณค่าอยู่หลายประการทั้งคุณค่าด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านการ

สำนึกรักบ้านเกิดหรือ คุณค่าในแง่ของการอนุรักษ์และหวงแหนแหล่งโบราณคดีในชุมชนของตนเอง ซึ่งชุนหรือภาครัฐสามารถที่จะนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนที่มีเมืองโบราณสมัยทวารวดีได้ โดยเฉพาะการนำไปใช้ในเชิงที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าที่จะนำไปใช้เพียงเป็นแค่ป้ายบอกทางเท่านั้น แต่ควรนำไปใช้ในเชิงประจักษ์ที่จะต้องทำเป็นขั้นตอนและกระบวนการ คือ สำรวจ ,ออกแบบ,จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้และใช้แอพพลิเคชั่นให้เกิดประโยชน์กับพื้นที่ให้มากที่สุด โดยภาคภาครัฐ ภาคธุรกิจท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ ควรต้องร่วมมือประสานทำงานร่วมกัน เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสืบทอดวัฒนธรรมที่กันมาแต่โบราณให้เกิดกับชุมชน อันจะทำให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งโบราณคดีด้วยการร่วมมือกันสอดส่องดูแลโบราณสถานในชุมชนกันต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง “การจัดการความรู้แหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี” ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการมุ่งที่จะเอาแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้เพื่อการจัดการความรู้ในเรื่องแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีให้มีความชัดเจนมากขึ้นเป็นการเฉพาะเรื่อง

2. ควรวิจัยในประเด็น “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประเภทแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี” เพราะเมื่อศึกษาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่าหน่วยงานของรัฐและเอกชนในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นให้ความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่น้อยมากทั้งๆที่จังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานีนั้นมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวค่อนข้างครับถ้วนสมบูรณ์มากกว่าจังหวัดอื่น จะขาดก็แต่เพียงการจัดการที่ดีเท่านั้น

3. ควรวิจัยในประเด็น “การจัดการความรู้ผ่านแอพพลิเคชันเพื่อการกระตุ้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่งโบราณคดีทางพระพุทธศาสนาสมัยทวารวดีในจังหวัดนครสวรรค์–อุทัยธานี” เนื่องจากพบว่าสังคมปัจจุบันนั้นได้พัฒนาเคลื่อนตัวไปอย่างรวดเร็วมาก เทคโนโลยีถือว่าเป็นตัวเลือกสำคัญที่จะสามารถเข้ามาช่วยในการกระตุ้นการท่องเที่ยวได้

4. ควรวิจัยในประเด็น “การศึกษาวิเคราะห์กระแสพระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทินในวัฒนธรรมทวารวดีในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย” ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่จะพบว่าพื้นที่ภาคกลางของไทยนั้นถือว่าเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของการแผ่พระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทิน ซึ่งมีการพบจารึกและโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนานิกายสรวาสติวาทินจำนวนมาก

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2531). **โบราณคดีสี่ภาค**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หัตถศิลป์.

กาญจนา สุคัณธสิริกุล. (2555). รายงานการวิจัยเรื่อง **การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

จี. เซเดส์. (2521). **ชนชาติต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน**. แปลโดย ปัญญา บริสุทธิ์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2551). **การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร.** มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เสถียร โพธินันทะ. (2535). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2548). **คนไทยมาจากไหน?.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

A. P. Sperling. (1967). **Psychology Made Simple**. Great Britain: W. H. Allen & Company. Inc.

C. T. Morgan. (1956). **Introduction to Psychology**. United States of America: McGraw–Hill Book Company. Inc.

E. R. Hilgard. (1962). **Introduction to Psychology**. United States of America: Harcourt Brace & World. Inc.

J. KaGan and E. Havemann. (1972). **Psychology : An Introduction. 2nd edition**. United States of America: Harcourt Brace Jovanovich. Inc.

J. Drever. (1985). **A Dictionary of Psychology**. Great Britain : Penguin Books Ltd.